

ԿՐԿԱԿԱՆ ՄԵՌԵՆԱԼՆԵՐ

« Օտարացե՛ք, հեռացե՛ք, որչափ կամիր,
Միշտ էք դուք մեր դասակիք »:

Մեր նահապետակ, բազմալատակ ու փայլուն գրագետ՝ Գրիգոր Զօհրապ, իր «Աննորակի Մեռեալներ» կարճ գրումացին մեջ կը յայտնէ որ Հիւնքնաբ-
այեւեմեան Տեր Հայրը կը գումէ մահը Փարիզի ականաւոր թմիշկ Տոքթոր
Պեհրանի: Այսպէս կը գրէր Տեր Հայրը Փարիզէն, ուր եւ մասնակցած էր
թմիշկին յուղարկաւորութեան: « Սիրագան Հայր, այսօր մեռաւ հոս Տոքթոր
Պեհրան որ շատոնց արդէն մեռած էր մեր ազգին համար »:

Ազգին համար արդէն մեռած Տոքթոր Պեհրանին մահը մեր գրագետին
կը յիշեցնէ Տրանսական ուսումնին մեջ իր մահկանացուն կնքած՝ հայ
միլիոնատերի մը մահը: Այս հարուստը կը դառնար էր Պոլիս եւ առնէ մը
ուսուցչութիւն ալ ըրած: Ապա, լքելով կրթական ասպարէզը, զբաղած էր
առեւտուրով, հարստացած ու բնականաբար ... մեկուսացած: Միջակութենէն
դէպի միւթական փայլուն յաջողութիւն բնթացող այս մարդուն կեանքը
մեկընդմիշտ փոխուած էր: Հարստութիւնը զինք յովացուցած էր այն
աստիճան որ ան վառ գործունէութենէ պժգալի մեռելութիւն ու տաղտկալի
անշարժութիւն առաջնորդուած էր: Կորսնցուցած էր խիղճ ու ազնիւ
գիտակցութիւն, զութ ու կարեկցանք, անտեսած էր բարոյական ամեն
սկզբունք, հասկացողութիւն ու պարտականութիւն, կծկուած էր իր ցուրտ
պատեանին մեջ, դարձած էր ինքնամփոփ, եսակեդրոն, մորթասեր ու
անձնասէր: « Փարիզի մեջ մեռնող այս կենցաղասեր ու օտարամոլ հայ
հարուստն ալ մին էր այն էսպէս ողորմելի արարածներէն որոնք
հարստութեան երեսը տեսած օրերնուն՝ իրենց անցեալը ուրանալով կը
պարծին », կը գրէ Գր. Զօհրապ: Ազգէն եւ հայրենիքէն հեռացած,
հայրութենէն ուժացած եւ ուղնուծութեն պարսպուած այս անունով հայը,
մասնաւոր առեւտլահութեամբ կը խօսէր իր ազգին դէմ: Կարծես կը զոջար
ու կ'ափսոսար որ հայ ծնած էր , եւ իր հայ ծնելուն դիրք կ'առնէր իր
ազգութեան դէմ չարախօսելով եւ զայն անուանարկելով: Թէ ազգն ի՛նչ
յանցանք գործած էր, յայտնի չէ: Զօհրապ կը նկարագրէ դեռ աւելին: « Եւ
այս է այն մարդը որուն համար ըսուեցաւ թէ մեր ազգը պէտք էր ստանձնել
անոր մօտ՝ մուրացիկ ազգականի մը դերը, որ հոգեվարին սնարին քով,
վերջին վայրկեանին կուգայ անոր յիշեցնել զիրենք միացնող
մեղմաւորութիւնը: Ո՛չ հասարակութեան մը վայելուչ դեր մը չէ այս ճիտը
ծուռ մուրացկանի դերը: Ո՛չ, պէտք չէ որ զիջանի ան ողորմութիւն խնդրելու
երբեք: ազգ մը իր անհատներուն պահանջումներ կրնայ ներկայացնել եւ ոչ
խնդիրքներ »:

Արդարեւ, « Կենդանի մտեալներ » սլոգանը եւս գոյութիւն ունի եւ ամենք կը գտնուին ընչ մը ամենուրեք: Այսպէս, իրենց բացարձակ անուարելութեամբ, աստնաբարութեամբ, հրգույ փոռութեամբ ու նկատութեամբ, ուրացած են իրենց ինքնութիւնը ու մեկընդմիջտ եղես դարձուցած: Անուղղակի ապացարի մէջ են ամենք թէ՛ իրենց անձին եւ թէ՛ ազգին հետ: Անոնց գերագոյն նպատակը ու իղծը անուայի, անհասանելի ու անմատչելի մնալ է: Հոգեբաններ եւս վերլուծելով անոնց հոգեվիճակը, համոզուած են որ այս կացութեանը ենթական ի՛նք կ'ընդրէ ու հետզհետէ կը մշակէ իր մէջ, որպէսզի իր վանդակայան դիրքով ու վերաբերմունքով հեռու պահէ բոլոր դրամաշողները, մութացկանները, անկալէզները, եւ ինչու չէ նաեւ՝ աղքատը, լքեալը, որը, ազգը եւ եկեղեցին:

Գրիգոր Զօհրապէն այս գրութիւնը մեզի կը յիշեցնէ շատ տարիներ առաջ հանգուցեալ հայ մը, որ ամենատուր իր ունեցւածքին ու կաշուածին, ապրեցաւ կեանք մը խեղճ ու զմռն: Արդարեւ, Կենդանի մտեալ մըն էր ան գաղութի կեանքին հանդէպ ցուցաբերած իր կրաւորականութեամբ, ազգին ու եկեղեցիին հանդէպ իր ողորմելի ատելութեամբ ու արհամարհանքով, եւ միայն ու միայն իր հանդէպ սնուցած ազդու ու պատկառելի անձնատրութիւն մը ըլլալու մեծամտութեամբ ու ամբարիստութեամբ: Թաղումը, ըստ սովորականին, կատարուեցաւ առօր փառօք: Ծառայուեցան խօսքեր, տեղի ու անտեղի: Գովքը հիսուեցաւ անոր չունեցած առաքինութիւններուն եւ առաւելութիւններուն: Այս մշտական կենդանի մտեալը « որ շատոնց արդէն մեռած էր մեր ազգին համար » արժանացաւ մերօրի ու դրուատիքի, փառաբանութեան ու գովաբանութեան: Ինչպիսի՞ ապականած բարքեր ընդգրկած կ'ուղղուինք դէպի բարոյական սնանկացման խորխորատ: Ծաղկեալակներու տարաւի էր չորս դին: Ժապաւններէն իւրաքանչիւր կը յիշեցնէր թէ ո՛վ էր հանգուցեալը: Կեղծիքն իր գազաթնակելոյն հասցուցած էին հանգուցեալին հարազատներն ու բարեկամները: Այնքան ճշիշ էր մթնոլորտը որ խեղդամահ կ'ընէր ամեն ուղղամիտ ու արդարամիտ մարդ: Զինք խորապէս ճանչցողներուն մօտ սակայն ճշմարտութիւնը կ'աղաղակէր ու կը հրապարակէր ամեն մէկ թաքուն ծայրը անոր կեանքին: Ճշմարտութիւնը մշտաշող ճառագայթի կը նմանի որ չի կոնար թաղուի: Եւ իրօք, ճրագը կարելի՛ է գրուանին տակ թաքցնել: Մարդկանց կեանքը հայելիի նման կ'արտացոլէ:

Հայութեան սիրտն դուրս ապրած, մեռած ու թաղուած շատ հայեր կան, որոնց անունները մերթ ընդ մերթ կը հասնին տուր խորան՝ յիշուելու պատարագաստեղանին եւ ողորմութիւն խնդրուելու ամենողորմ ու գթառատ Աստուծմէ, որ Տէրը թողութիւն ու քաւութիւն պարգեւէ անոնց գործած բոլոր մեղքերուն համար եւ անոնց հոգիները դասէ « ընդ սուրբս՝ յաջակողման

դասուն» : Անոնց յիշատակը յարգելու եւ յանդիմանելու իրենց վերջին ու գերագոյն ճիգին մէջ, հանգուցեալին հարազատները եւ պարագաները բարոյական պարտականութիւն մը լիւրջի կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը կը փափաքին վայելել՝ առանց դոյզն չափով իսկ անդրադառնալու որ հանգուցեալը իր ազատ կամքին ու քարացած սրտին անսայով ընտրած էր բացարձակ իմաստով անհաւատ մնալ, ազգային գետնի վրայ՝ անգործունեայ, հասարակական գործունեութեան մէջ՝ անարդիւնաւետ : Ան իր սիրտէն վանած էր կոծնական ու հայրենասիրական նուիրական զգացմունքները : Այժմ, յետ մահու սակայն, բարեխօսները կը ցանկային անոր հոգին փրկել՝ հակառակ անոր կամքին

Եւ կը հարցնենք այսօր ի՞նչ փոխուած է Զօհրապի օրերէն, ի՞նչ բան յեղաշրջուած ու փոխակերպուած է աշխարհի վրայ յօգուտ մարդկութեան բարոյական զարգացման ու վերելքին : Ներկայ մարդկութիւնը այդ շրջանի մարդոց մտայնութենէն ու վերաբերմունքէն ինչո՞վ կը տարբերի : Կը տարակուսինք դրականապէս պատասխանել վասնզի նշանախեց միակ չէ փոխուած : Կենդանի մեռեալներ ինքզինքնին անջատած հայ կեանքի իրականութենէն, տազնապէն ու եռեւեփէն, իրագործումէն եւ ուրախութենէն, ծայր աստիճան գոհունակ իրենց ապրած կեանքէն, իրենց ձեռքերով հիստուած կեղծ դափնիներով պսակադրուած, կ'ապրին կեանք մը մեղկ ու արգասիստելի՝ շատ հեռու իրենց ազգային պատկանելիութենէն, առհաւական սովորութիւններէն ու սրբազան ավանդութիւններէն, եւ կը սպասեն որ կեանքի վերջալոյսին իրենց դուռը թակուի, մէկը ստանձնէ մուրացիկի դերը եւ յիշեցնէ անոնց վերջին պարտաւորութիւնը՝ հանդէպ ազգին ու եկեղեցիին :

Գրիգոր Զօհրապ, այս սքանչելի, պայծառամիտ ու անզուգական գրագետը, հրաշալի կերպով կուտայ դասը մեր խղճնտութեան, պարտաւորութեան ու պատասխանատուութեան : Ազգը ոչ միայն յարգելի հաւաքականութիւն է ու սրբազան ամբողջականութիւն, այլեւ՝ նուիրական հեղինակութիւն : Ազգը եւ եկեղեցին չեն կրնար եւ պէտք չէ որ մուրացիկի դեր ստանձնեն եւ հետապնդեն ու համոզեն իրենց զաւակները եւ «խնդիրներ» ներկայացնեն : Ընդհակառակը, « ազգ մը իր անհատներուն պահանջումներ կրնայ ներկայացնել » : Այլ խօսքով, ազգը բարոյական իրաւունքը ունի պահանջելու, եւ ոչ թէ՝ թախանձելու, հանդիստելու, շողոմելու եւ մուրալու :

Այսօր, որոշ կենդանի մեռեալներ, որոնք կորսնցուցած կը թուին ըլլալ իրենց ազգային արժանապատուութիւնը, պարկեշտութիւնը, եւ անտեսած կը թուին ըլլալ պարզագոյն ազնուութիւնը, անփափկանկատութիւնը եւ անվտանգութիւնը կ'ունենան կտակելու իրենց ողջ ունեցուածքը օտար հաստատութեանց կամ անձանց՝ առանց խղճահարութեան, տատամսով կամ անդրադարձումի՝ թէ իրենց ազգը ծովածաւալ կարիքներու մէջ է, եւ թէ այժմ

եւ միշտ է ժամանակը ամու՛ր օգնութեան ձեռք կարկառելու: Ծառը գեղեցիկ է ու առողջ ոչ միայն իր բուռով, այլեւ՝ իր ճիւղերով: Ծառէն կոտորուած ու անջատուած ամէն մէկ ճիւղ կը գօսանայ եւ կը դատապարտուի մահուան անկենդանութեան: Իւրաքանչիւր հայ ամուստ սրտի անկեղծ պարփք մ'ունի իր ցեղին, հաւառքին ու մշակոյթին: Ասիկա քաղցր ու սրբազան պարտքն է մեր լինելութեան, գոյատեւման, բարգաւաճման, բարեգարդման ու յաւերժացման: Այդ պարտքը մեզի կը ներկայանայ զանազան ձեւերով. ոմանք կոչուած են երկրի պաշտպանութիւնը ստանձնելու, այլք՝ նիւթական մեծամեծ գործողութիւններ կատարելու, իսկ ուրիշներ՝ մշակոյթին սպասաւորելու ու անոր գանձարանը հարստացնելու: Ամէն ոք իւրովսանն հարկ է որ լիովին, ամենայն հոգածութեամբ ու բժախնդրութեամբ կատարէ իրեն առաջադրուած կամ վիճակուած պարտականութիւնները, ազգին պահանջները եւ չսպասէ որ ազգն իրեն ներկայանայ « խնդիրքներով »: Երանի՛ր այն ազգին, որուն զաւակները հասած են գիտակցութեան այդ մակարդակին, վասնզի այդ ազգը կարիք ա՛նտի չզգայ այլեւս լապտերն Ի ձեռին, օր ցերեկովն արդ փնտռելու, խնդիրք ներկայացնելու եւ ... օգնութիւն մուրալու:

ԶԵՆՈՐ ՔԶՆՅ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Վ Ա Զ Ք

Մերթ կը վազենք գառիվե՛ր, մերթ կը սուրանք դարիվար.
Հարթափայրեր ալ կ'անցնինք, ոգեւո՛ր կամ հեւասպառ.
Հրամանն է անլեղլ ի. կասիլ, կենալ՝ մեզ չկա՛յ.
Գետիկն ըլլայ լեռ կամ ձոր, հարթուղի կամ առապար:

ԾԱՆԱԳԱՐՀ ԽԱԶԻ

Խաղաղաւէտ, բերկրալի ափերուն մէջ մեր կեանքին,
Կը յայտնըին յեղակարծ՝ պահեր այնքա՛ն ցուրտ, մթին.
Խի՛նդ ու թախիծ, տեսիլ, վիշտ՝ իրերամերձ կայքեր են
Կ'անցնինք անոնց սեմերէն, սա՛՛ ճանապա՛րհն է խաչին: